

"Pierre Tap" i intelektualna ponadczasowość: refleksje na temat pandemii COVID-19

Pierre Tap¹ & Rui Santos²

¹ Emerytowany profesor Uniwersytetu w Tuluzie

² ESECS - Politechnika w Leirii i CICS.NOVA.IPLeiria ¹

SUMMARY

W ramach 9. Konferencji Mediacji Międzykulturowej i Interwencji Społecznej, pod hasłem "Życie, współistnienie i przetrwanie w kontekście pandemii (Covid-19), w ramach panelu otwierającego - *Intelektualna ponadczasowość: Świadectwa i doświadczenia w pierwszej osobie*, przeprowadzono wywiad z profesorem Pierre Tapem, emerytowanym profesorem Uniwersytetu w Tuluzie, autorem kilku światowej sławy książek, w celu zrozumienia jego doświadczeń i refleksji w czasach pandemii. Ten otwarty wywiad obejmował pięć pytań przewodnich, które zostaną zbadane w całym artykule w ramach pięciu tematów: doświadczenie zamknięcia; paralele między pandemią **COVID-19** a innymi plagami i chorobami z przeszłości; ślady, jakie pandemia pozostawi w społeczeństwie; pochodzenie koronawirusa SARS-CoV-2, który jest odpowiedzialny za COVID-19; oraz związek między chorobą, życiem i śmiercią.

KEYWORDS

Pierre Tap; Pandemia COVID-19; Doświadczenia; Choroba, życie i śmierć.

Wirus ten, oznaczony naukowo jako SARS-CoV-2 i o przydomku COVID-19, został po raz pierwszy zidentyfikowany u ludzi w mieście Wuhan w Chinach w grudniu 2019 r. Charakteryzująca się szybkim zarażaniem w populacji, zostanie sklasyfikowana przez Światową Organizację Zdrowia 11 marca 2020 roku jako pandemia. W tym kontekście i w związku z rosnącą liczbą zgonów na świecie wiele krajów ogłosiło kilka obowiązkowych środków zdrowotnych, w tym zasadę obowiązkowego pozostawania w

¹ Opublikowana w pracy zbiorowej (Ricardo Vieira....Rui Santos) "Vivências (s), Convivência (s) sobrevivência (s) en tempo de Covid - 19" Edições Afrontamento, Lda (ISBN 978-972-36-1957-7

domu, ograniczone usługi publiczne i podstawowe usługi o szczególnych zasadach, takie jak supermarkety, apteki i usługi zdrowotne.

Doświadczenie uwięzienia

W kontekście tego okresu refleksji w czasie pandemii Pierre Tap, już na emeryturze w wieku 83 lat, mówi: "Oczywiście jestem osobą uprzywilejowaną, nauczyłem się dobrze żyć tym, co dla innych może być problemem: radzenie sobie z samotnością, życie jako para w pozytywnym kontekście między rodziną, przyjaciółmi i sąsiadami. W tym okresie wielu z nas słyszało słowo "samotność" i jego związki z tym, co nazwałem "pracą z ograniczeniami": wolą robienia lub nierobienia, mówienia lub nie mówienia... sposobem radzenia sobie z ograniczeniami, które narzucają mi inni, które narzuca mi natura lub choroba, moim stosunkiem do śmierci. Od okresu dojrzewania nauczyłem się przeżywać wiele sytuacji w samotności, z konieczności zawodowej, ale widząc jej przydatność poprzez jakość świadczonej pracy. Na przykład w latach 1979-1980 spędzałem 10 dni w miesiącu w klasztorze, aby ukończyć moją pracę państwową, pozostawiając mojej żonie zarządzanie rodziną i naszą trójką dzieci, pozostawiając moim kolegom zarządzanie laboratorium badawczym, zespołem i projektami. Mogę powiedzieć, że w czasie mojego połogu nie cierpiałem na samotność, jak to się zdarza wielu ludziom, zwłaszcza, że żyję spokojnie jako para, w spokojnym miasteczku w Aveyron, w domu, który pozwala mojemu partnerowi i mnie zarządzać naszym codziennym życiem w sposób rytualizowany" ... dodaje, że: "w wieku 83 lat rytuały są przydatne! Dodatkowo pomagali nam członkowie rodziny lub przyjaciele i sąsiedzi, robiąc część zakupów. Jednak możliwość zamówienia z domu była bardzo pomocna! W małych mieszkaniach życie rodzinne lub małżeńskie stwarzało wiele problemów dla innych w czasie trwania połogu.

Jako intelektualista z dużym doświadczeniem w dziedzinie psychologii, o wyjątkowych zdolnościach intelektualnych do refleksji, Pierre Tap mówi w pierwszej osobie o własnych doświadczeniach i o tym, jak zajmował swój czas podczas narzuconego połogu we Francji, stwierdzając: "w rzeczywistości moje zajęcia w latach 2019-2021 to kontynuacja pracy badawczej związanej z edukacją, zdrowiem, pracą, działaniem społecznym". Współkierowanie z Jacquesem Curie laboratorium badawczo-rozwojowego (CNRS) zatytułowanego "Personalizacja i zmiana społeczna" (1978-1991) zobligowało nas do ciągłego artykułowania subdyscyplin psychologii. W czasie pandemii

wydaliśmy z Nathalie Oubrayrie-Roussel, profesorem z Toulouse-Jean Jaurès, książkę zatytułowaną "Personalizacja i dynamika relacyjna", w której broniliśmy "personalizacji" jako rozwoju i spełnienia osoby w interakcjach społecznych, a nie mylić jej dziś z "personalizacją masową", w sensie personalizacji moich zakupów i moich towarów. Biorąc pod uwagę tę codzienność, wspomnę o tym, co mnie najbardziej uderzyło w tym okresie, o aspektach negatywnych, ale i pozytywnych. "

Po stronie negatywnej Pierre Tap omawia: niesprawiedliwość skutków pandemii, w obliczu śmierci; ogromny wzrost zaburzeń psychicznych do depresji i samobójstw włącznie, zwłaszcza wśród studentów; ogromny wzrost przemocy domowej (ponad 50% w jednym z badań we Włoszech), zwłaszcza przemocy wobec kobiet....; niezdolność służb psychiatrycznych do zaspokojenia popytu; nieodpowiedni sposób, w jaki państwo odpowiedziało na zapotrzebowanie na psychologów; pojawienie się antyzdrowia: spiskowców na straszną "zdrowotną shoah", używających żółtej gwiazdy w haniebnym sposób.

Po stronie pozytywów identyfikuje: istnienie większego wzajemnego wsparcia i solidarności populacji z opiekunami; historyczną mobilizację psychologów w obronie ich zawodu i jego kompetencji; znaczenie trwających badań naukowych nad pociągami i skutkami pandemii.

Paralele między pandemią COVID-19 a innymi pasożytami i chorobami z przeszłości

Między tymi wydarzeniami z przeszłości istnieją pewne różnice: wirusy wywołujące pandemie, geograficzny zasięg epidemii, pandemie globalne lub przynajmniej kontynentalne, epidemie krajowe lub regionalne, różnice w miejscu pojawienia się choroby. W tej części Pierre Tap omawia różnice związane z rodzajem wirusa lub choroby: czarna śmierć, żółta gorączka, cholera (1926 r.), grypa (hiszpańska, 1918 r. azjatycka), dur brzuszny (w Atenach, 430 r. p.n.e. zmarła ¼ mieszkańców), oспа (epidemia dżumy antonińskiej była epidemią ospy: 166 r. n.e. zmarło 10 mln osób).... AIDS i jego geneza (HIV czyli Human Immunodeficiency Virus (1980) globalna pandemia (por. tezy w Tuluzie): na AIDS nadal umiera milion osób rocznie (WHO).

Według Pierre'a Tap'a "nauka może czasem odkryć pochodzenie epidemii, która zabiła miliony ludzi: w latach 1545-1550 na tzw. chorobę cocoliztli zmarło 15 milionów Azteków, dwóch badaczy z Instytutu Maxa Plancka przeanalizowało DNA 24 ofiar tej

epidemii. Stwierdzili, że 10 z tych DNA zawierało ślady salmonellozy, choroby, którą prawdopodobnie przynieśli konkwistadorzy (w DNA sprzed 1520 roku Hernana Cortesa nie było żadnych śladów). Problemem jest jednak to, jak oszacować liczbę zgonów związanych wyłącznie z salmonellozą?

W zakresie różnic ze względu na pochodzenie geograficzne pandemii, np. wielka europejska dżuma z lat 1347-1352, też przyszła z Chin, przywieziona przez Mongołów do portów, potem z Indii i aż do Messyny (Sycylia) przez różne statki, a potem z Marsylii. 200 milionów zgonów na 400 milionów mieszkańców świata! Ta wysoce zakaźna zaraza, zwana Czarną Śmiercią, dotknęła zarówno bogatych, jak i biednych. Pierre Tap, informuje, że "poeci pokażą znaczenie etycznych i kulturowych konsekwencji pandemii", w tym sensie podaje jako przykład słynny obraz "danse macabre", przywołując, że "rysunki, masowe groby, w których mogą umrzeć cesarze, papieże, królowie i biskupi: wszyscy jesteśmy równi przed śmiercią! Każdy rysunek przedstawia taniec śmierci z każdym, niezależnie od pozycji społecznej! "

Rysunek 1: Danses macabres - późnośredniowieczna alegoria artystyczno-literacka dotycząca uniwersalności śmierci

Dla Pierre Tap poeci pokażą znaczenie etycznych i kulturowych konsekwencji pandemii. Również na przykładzie Włoch Petrarca i Giovanni Boccaccio (autor *Dekameronu*) podkreślają wady kultury i potrzebę zmian.

Boccaccio, młody człowiek, który przeżył straszną epidemię Czarnej Śmierci, która spustoszyła Florencję w 1348 roku. Zainspirowany relacjami o trudnościach odczuwanych przez ludność, Boccaccio wyobraża sobie historię 10 młodych szlachciców

(7 dziewcząt i 3 chłopców), którzy spotykają się w kościele Santa Maria Novella we Florencji, aby opuścić miasto i schronić się na wsi, gdzie mogliby uniknąć zarazy. W tym wiejskim domu, podczas 10-dniowego "połogu", wybierali królową lub króla dnia i pod jego panowaniem oraz według wybranego przez niego tematu, każdy po kolei musiał opowiedzieć swoją historię, w sumie 100 historii. Według Pierre'a Tapa te historie pozwalały lepiej zrozumieć przyszłość... jego pracy nad Famous Men and Women. W tym sensie *Dekameron* jest niewątpliwie metaforą literatury, związaną z możliwością zamknięcia się w świecie poza nią, gdzie z dala od przeżywanych wówczas trudności można powrócić jeszcze bardziej ożywionym.

Rysunek 2: *Dekameron* - Petrarka i Giovanni Boccaccio

Ślady, jakie pandemia pozostawi w społeczeństwie

Ostatnio zwrócono uwagę na negatywne skutki psychologiczne kwarantanny, szczególnie podczas pandemii Covid 1 w 2004 roku. Według metaanalizy 24 ostatnich kwarantann, praca badawcza Samantha Brooks i jej zespołu z King's College London (2020), ujawnia negatywne skutki psychologiczne analizowanych kwarantann, z przykładami stresu pourazowego, depresji i samobójstw.

Pierre Tap wspomina w tym kontekście, że miał okazję napisać w swojej książce z 2021 roku - *Personalisation and Relational Dynamics* - "że musimy (prawidłowo) przejść od masek do marek". "Ale społeczeństwo jest już dobrze przesiąknięte wszystkimi rodzajami marek: marką tożsamości, marką finansową i marką ekonomiczną (przy masowej personalizacji firmy wykorzystują spersonalizowaną dywersyfikację marek i produktów,

aby się wyróżnić!) Musimy więc rozróżnić marki pandemiczne pomiędzy markami indywidualnymi, rodzinnymi, stowarzyszeniowymi, społecznymi i instytucjonalnymi. "

Markery indywidualne i rodzinne: stres pourazowy, różne traumy spowodowane wielokrotnymi wydarzeniami, których doświadczyła osoba. Wiele już powiedziano o konsekwencjach pandemii dla zdrowia psychicznego, dla sposobu, w jaki ludzie doświadczają zmian w stylu pracy i doświadczeniach, dla ponownego rozpoczęcia nauki w szkole i kształcenia zawodowego, dla doświadczeń rodzinnych i małżeńskich itd. Te skutki będą się utrzymywać, a czasem staną się chroniczne. Efekty te będą się utrzymywać, czasami stając się chronicznymi trudnościami.

Przedłużające się uwięzienie znacznie zakłóciło funkcjonowanie grup sportowych, stowarzyszeń i widowisk kulturalnych, spotkań koleżeńskich czy świątecznych. Można było zaobserwować reakcje przesady i wyolbrzymienia zachowań kompensacyjnych, ale także byliśmy świadkami pozytywnego powstawania produkcji artystycznych, odradzania się relacji pomocy i solidarności.

W tym względzie Pierre Tap dodaje "...~~jeśli~~ psychologia naukowa stara się zawsze przewidywać, aby usprawnić pomoc osobom w trudnej sytuacji, zrozumieć aspiracje, nadzieje ludzi...". Gdzie jednak kończy się oczekiwanie, a gdzie zaczyna marzenie czy utopia o szczęśliwym jutrze i raju dla wszystkich? "

Pierre Tap przytacza w tym względzie przykład dwóch tytanicznych książek Yuvala Noah Harariego: "Sapiens", krótkiej historii ludzkości (500 stron) i "Homo deus", krótkiej historii przyszłości (450 stron). W "Sapiens" Harari słusznie zauważa na stronie 321, że "nauka, z definicji, nie ma roszczenia do wiedzy o tym, co powinno być w przyszłości. Odpowiedzi na te pytania szukają jedynie religie i ideologie. "Na 11 stronie "Homo deus" (z przyszłości) autor stwierdza: "W ostatnich dekadach udało nam się opanować głód, epidemie i wojny. Oczywiście problemy te nie zostały całkowicie rozwiązane (ale można sprostać wyzwaniom natury). W obliczu niezwykłych niepowodzeń powołuje się komisję śledczą, która ma ustalić "kto" spieprzył sprawę (osoba odpowiedzialna) i jak zmniejszyć bałagan!!! i to "działa"! (Widzimy na przykładzie wojny na Ukrainie, że komisja nie wystarczy!) Ale co zrobimy (pozytywnie) z naszymi ogromnymi mocami (biotechnologie, technologie informacyjne...)? "

Pochodzenie koronawirusa SARS-CoV-2, odpowiedzialnego za COVID-19

Globalne badanie przeprowadzone przez WHO (2021), we współpracy z Chinami, dotyczące pochodzenia SARS-CoV-2 wskazuje, że najbardziej prawdopodobnym scenariuszem jest przeniesienie z nietoperzy na ludzi przez inne zwierzę. U pangolinów wykryto już wirusy simianowskie. Jednak inne zwierzęta, takie jak norki i koty, są również podatne na Covid-19, co sugeruje, że mogą być nosicielami wirusa i przenosić go na ludzi.

Badacze analizowali również hipotezę bezpośredniego przenoszenia z produktów spożywczych, ale została ona sklasyfikowana jako mało prawdopodobna, podobnie jak często podkreślane pochodzenie laboratoryjne. We wnioskach opublikowanych przez WHO (2021), uznano za "niezwykle mało prawdopodobne", że rozprzestrzenianie się koronawirusa było spowodowane "wypadkiem w laboratorium", argumentując wówczas, że najbardziej prawdopodobnym scenariuszem było przeniesienie przez zwierzę, jeszcze niezidentyfikowane.

Praca opublikowana w amerykańskim czasopiśmie *Science* zaprzecza raportowi Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) z początku 2021 roku, w którym wyróżniono chińskiego *księgowego* jako pierwszy przypadek COVID-19 na świecie. W tym badaniu opublikowanym w czasopiśmie *Science*, badacz Michael Worobey (2021), po zbadaniu dokumentacji placówek zdrowia w mieście Wuhan (chińskim mieście, w którym odnotowano pierwsze zakażenia), wskazuje, że sprzedawca owoców morza na rynku w Wuhan byłby pierwszym znanym przypadkiem choroby, z początkiem objawów w dniu 11 grudnia 2019 r. Na miejscu sprzedawano również żywe ssaki podatne na koronawirusa, w tym szopy pracze, gatunek pochodzący z Azji.

23 lipca 2021 roku Chiny ogłosiły, że zawiesiły odbywające się na ich terenie śledztwo Światowej Organizacji Zdrowia (WHO). Dla Pierre Tap "Wynika to z faktu, że postawiono dwie hipotezy: Albo mówi się, że koronawirus SARS-CoV-2 ma źródło "odzwierzęce", tj. chorobę pochodzącą od zwierząt i przenoszoną na ludzi (jak np. ptasia grypa); albo jest wynikiem przypadkowej ucieczki wirusa manipulowanego w laboratorium. "

Pierre dodaje, że "Chiny prowadziły gigantyczną kampanię reklamową, aby 'udowodnić', że wirus (zgłoszony w Wuhan) był w rzeczywistości pochodzenia zagranicznego (poprzez mrożone ryby). Naukowcy to obalili. W każdym razie odradzanie się wirusa w rejonach Chin, które nie miały większego wpływu na rynki rybne, zmusza ich do

milczenia. Chińscy badacze są jednak aktywni. Na przykład poinformowali świat, że wirus jest zakaźny na 48 godzin przed wystąpieniem objawów.

Zachowana dziś hipoteza jest typu "zoonoza", wirus jest związany z nietoperzami. W ich organizmach wirus "drzemie" od dziesięcioleci. Jednak wirus nie może być przenoszony bezpośrednio na człowieka. Musielibyśmy znaleźć pośrednika (inne zwierzę), który mógłby posłużyć jako nadajnik (między 2013 a 2019 rokiem). W tym sensie Pierre Tap zastanawia się: "Czy wirus może zniknąć? Zniknął jedynie wirus ospy. Jest to jednak możliwe w przypadku SARS-CoV-2. Przeprowadzono wiele badań nad przetrwaniem wirusa po uwolnieniu go do powietrza. Obecnie badania wskazują na konieczność zachowania dużej ostrożności! "

COVID-19, związek między chorobą, życiem i śmiercią

Dla WHO (2022) oficjalne dane dotyczące rzeczywistej śmiertelności z powodu pandemii covid-19 przekroczyły już 5,5 mln. Liczba ta jest już znacznie wyższa niż większość wirusowych epidemii XXI i XX wieku, z wyjątkiem "hiszpańskiej grypy" i AIDS (zespół nabytego niedoboru odporności). Liczba ta może być jednak niedoszacowana, ponieważ liczba zgonów zależy od wyników różnych inicjatyw podejmowanych w celu oszacowania liczby ofiar zakażenia i w rzeczywistości może być znacznie wyższa.

W tym względzie Pierre podaje przykład Francji, zauważając, że "21 lipca na COVID-19 zmarło 111 576 osób, z czego 73% było w wieku 75 lat lub więcej, 58% stanowili mężczyźni (2% miało 44 lata lub mniej). W innym badaniu porównującym 4 kraje europejskie odsetek osób umierających z powodu COVID-19 w wieku 70 lat lub więcej wynosił 84% we Francji, 87% w Hiszpanii, 86% we Włoszech i 86% w Niemczech. "W obliczu tych danych Pierre podkreśla mówiąc: "Oczywiście widzimy niebezpieczeństwo nadużywania tych liczb: zmarli są równi wobec śmierci, niezależnie od wieku, płci czy miejsca w społeczeństwie (jak wskazuje obraz "tańców makabrycznych"). "

W związku z tym Pierre Tap składa hołd trzem wielkim badaczom, z których dwóch zmarło w 2021 roku, a trzeci wciąż jest z nami, stając się stulatką w miesiącu, w którym przeprowadzono ten wywiad. Pierwszy badacz, Romain Gaignard, lat 87 (1934-2021), rektor Uniwersytetu Toulouse Le Mirail (1996-2001), następnie prezydent honorowy, były dyrektor ds. współpracy i stosunków międzynarodowych w Ministerstwie Edukacji,

zmarł 14 lutego 2021 r. na COVID-19, kilka dni po ujawnieniu się choroby. Institut des Amériques (naukowe koło zainteresowań, CNRS, Université Sorbonne Nouvelle), którego był jednym ze współtwórców, złożyło mu właśnie żywy hołd "in memoriam" za jego działalność jako geografa i latynoamerykanisty.

W osobistej relacji z choroby podczas pandemii Pierre mówi: "Mam szczęście, że żyję w wieku 83 lat. Ale w kwietniu zeszłego roku trafiłam do szpitala z powodu "niewydolności serca" (kiedy myślałam, że mam dobre serce!) i teraz mam rozrusznik serca. "Uratowali mi życie", które teraz będzie toczyć się swoim torem! Nie dotyczyło to jednak naszego przyjaciela Axela Kahna, który zmarł 6 lipca 2021 roku, po wysłaniu listu do swoich internetowych przyjaciół z informacją, że wkrótce umrze. Dotknięty chorobą nowotworową, został prezesem Ligue contre le cancer. Mówi, że ze swojego gabinetu jako prezydenta do swojego pokoju (w opiece paliatywnej) nie musiał iść daleko! "Był rektorem Uniwersytetu Paris V. Uniwersytet Descartes. Lekarz, dyrektor badań w Inserm, ekspert w dziedzinie genetyki i immunologii, rozwinął również badania nad etyką i wartościami humanistycznymi.

Pierre Tap kończy trylogię hołdem dla swojego przyjaciela Edgara Morina, który urodził się 8 lipca 1921 roku i który w związku z tym w lipcu 2021 roku został stulatkiem. Podkreślając, że podziwia jego pomysły i twórczość od lat 60. "Był pierwszym autorem cytowanym w moich pierwszych badaniach nad filmem (Ikon, International Journal of Filmology, 1963)! Podobnie jak on wierzę, że połączenie, wzajemna pomoc, współpraca i miłość muszą stać się siłą napędową zmiany cywilizacyjnej i walki o obronę naszej planety. Oprócz przekonania, musimy znaleźć zbiorowe Know-How, aby promować zmiany w tym kierunku! "

Referencje :

Brooks, S. K. et al (2020). *Psychologiczny wpływ połowy życia i jak go zmniejszyć: szybki przegląd dowodów*. The Lancet.

Harari, Yuval Noah (2015). *Sapiens: krótka historia ludzkości*. New York: Harper.

Harari, Yuval Noah (2016). *Homo Deus*. Londyn, Anglia: Harvill Secker.

Tap, Pierre (1963). *Studenci i Marienbad: postawy studentów wobec konkretnego filmu*. IKON. Revue Internationale de Filmologie, XVII, 44, 51-84

Tap, Pierre & Oubrayrie-Roussel, Nathalie (2021). *Personalizacja i dynamika relacyjna*. Edicoes Nosso Conhecimento.

Tap, Pierre (1996). *The Pygmalion Society. Integracja i samorealizacja*. Lizbona, Instituto Piaget.

WHO (2021). *Zorganizowane przez WHO globalne badanie pochodzenia SARS-CoV-2: część chińska* (2021); <https://bit.ly/3wjUXze>

Worobey, Michał (2021). *Dysekcja pierwszych przypadków COVID-19 w Wuhan*. SCIENCE , Vol 374, Issue 6572, pp. 1202-1204; DOI:10.1126/science.abm4454

WHO (2022). *Grupa ekspertów WHO ds. koronawirusów (COVID-19)*; <https://covid19.who.int/>